

навчальних дисциплін, зміст яких передбачає формування інформаційної компетентності, створюється реальна можливість в уніфікації підходів до її формування. Усе це забезпечує реалізацію тези про підготовку конкурентоспроможного, мобільного, висококваліфікованого фахівця в умовах світової інтеграції.

Література

- 1. Баловсяк Н. Х.** Структура та зміст інформаційної компетентності майбутнього спеціаліста / Н. Х. Баловсяк // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. Збірник 11. – К.: НПУ, 2006. – С.3–6. **2. Спирін О. М.** Інформаційно-комунікаційні та інформатичні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики [Електронний ресурс] / О. М. Спирін // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – № 5 (13). – Режим доступу: <http://www.ime.edu.ua.net/em.html> **3. Хуторской А. В.** Ключевые компетенции и образовательные стандарты // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. – 23 апреля. – Режим доступу: <http://eidos.ru/journal/2002/0423.htm> **4. Чміль А. І.** Структура і зміст інформаційної компетентності педагогічного працівника професійно-технічного навчального закладу / А. І. Чміль, М. П. Загорний // Вісник післядипломної освіти: Збірник наукових праць. Ун-т менедж. освіти НАПН України. – 2011. – Випуск 4 (17) – С. 183–190. **5. Яковлева А. М.** Сучасний тлумачний словник української мови / А. М. Яковлева, Т. М. Афонський. – Харків.: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007 – 672 с. **6. Information Literacy Competency Standards for Higher Education** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ala.org/acrl/standards/informationliteracycompetency>.

УДК378.147.62

Неоніла Тільняк

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЕКТУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Тільняк Н. Методичні аспекти проектування комунікативної взаємодії студентів технічних спеціальностей у процесі вивчення української мови за професійним спрямуванням.

У статті розкрито методичні аспекти проектування комунікативної взаємодії студентів технічних спеціальностей у процесі вивчення української мови за професійним спрямуванням, окреслено дидактичний діапазон практичного аспекту мови фаху, описано специфіку реалізації завдань найбільш уживаних форм монологічного й діалогічного мовлення в контексті майбутньої їхньої професійної діяльності.

Ключові слова: комунікативна взаємодія, монологічне мовлення, діалогічне мовлення, студенти технічних спеціальностей, професійна комунікація.

Тільняк Н. Методические аспекты проектирования коммуникативного взаимодействия студентов технических специальностей в процессе изучения украинского языка профессиональной направленности.

В статье раскрыты методические аспекты проектирования коммуникативного взаимодействия студентов технических специальностей в процессе изучения

українського мовного професійного спрямування, окреслені дидактичні діапазони практичного аспекту мовної спеціальності, описано специфіку реалізації завдань найбільш використовуваних форм монологічної та діалогічної мови в контексті їх майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: комунікативна взаємодія, монологічна мова, діалогічна мова, студенти технічних спеціальностей, професійна комунікація.

Tilniak N. Methodical aspects of designing communicative interaction of technical specialties students while learning a professionally oriented Ukrainian language.

The article demonstrates the methodical aspects of designing communicative interaction of technical specialties students while learning a professionally oriented Ukrainian language, outlines didactic range of practical aspect of professional language, describes the specifics of implementing the tasks of commonly used forms of monologue and dialogue speech in the context of their future professional activity.

Keywords: communicative interaction, monologue speech, dialogue speech, technical specialties students, professional communication.

Модернізація вітчизняної освіти, впровадження в ній нових наукових парадигм і трансформацій вимагає глибокого осмислення теоретичної спадщини у царині змісту та технологічних підходів до підготовки фахівців різних галузей, технічної зокрема, в умовах сучасного вищого навчального закладу.

Динамічне інформаційне суспільство з усіма його здобутками і викликами вочевидь актуалізувало проблему мовної освіченості майбутнього фахівця технічної галузі, якому доводиться в умовах швидкозмінюваних цифрових технологій здійснювати професійну комунікацію як у живому спілкуванні, так і в соціальних мережах.

Аналіз напрацювань дослідників різних поколінь дозволяє простежити еволюцію дидактичних стратегій у проектуванні комунікативної взаємодії учасників навчально-виховного процесу, а також домінуючі форми її вияву – монологічний та діалогічний дискурси.

Теоретичні засади проектування дидактичних стратегій комунікативної взаємодії через монологічне та діалогічне мовлення студентів вищих навчальних закладів розроблено у працях психолінгвістів (В. Андрієвська, Л. Виготський, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонтєв, О. Синиця та ін.), лінгвістів (Т. Винокур, І. Вихованець, К. Городенська, О. Земська, Л. Мацько, М. Плющ та ін.), лінгводидактів (З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Донченко, С. Караман, О. Любашенко, В. Мельничайко, Е. Палихата, М. Пентиліук, Т. Симоненко, В. Статівка).

Науковцями використано висновки досліджень із різних галузей антропологічних знань, проаналізовано й узагальнено концепції, гіпотези, методи психології, психолінгвістики, соціології, філософії, дидактики для вироблення методичного інструментарію та його застосування в лінгвістиці вищої школи, що слугує методологічним орієнтиром у подальших студіях.

Мета статті полягає в обґрунтуванні методичних аспектів проектування комунікативної взаємодії учасників навчально-виховного процесу вищого навчального закладу технічного профілю у формах монологічного та діалогічного дискурсів у процесі вивчення української мови за професійним спрямуванням.

Перспективною вважаємо думку Н. Тоцької, що «майбутнім фахівцям мова

потрібна не як сукупність правил, а як картина світобачення, засіб культурного спілжиття у суспільстві, самоформування і самовираження особистості» [11, с. 127].

В умовах кредитно-модульної системи організації дидактичного процесу в технічному вищі перед викладачем ставиться завдання – збалансувати співвідношення теоретичного і практичного блоків мовознавчої дисципліни, а також спрямувати теоретичний матеріал курсу у практичне русло, з урахуванням майбутньої фахової комунікації.

Одним із продуктивних векторів навчальної діяльності [9] студентів технічних спеціальностей є виконання завдань на понятійний аналіз фахових термінів, а також блоків теоретичного матеріалу, запропонованих викладачем у традиційних джерелах, а також самостійно здобутого й опрацьованого з інтернет-мережі.

Як переконає проведені дослідження, ефективність засвоєння навчальної теорії підвищується, коли викладачем виокремлюються такі дидактичні домінанти, як «опорна інформація» і «нова інформація», а також добираються адекватні методи, прийоми і засоби навчання, заздалегідь проектується програма дій (самостійна робота студентів, розвиток пізнавального інтересу через виконання системи завдань і вправ пошукового характеру, продукування, монологів, діалогів та текстів професійної тематики, виконання індивідуальних навчально-дослідницьких завдань, виконання індивідуальних та групових проєктів тощо).

Оскільки майбутня професійна діяльність студентів технічних спеціальностей має свої особливості, пов'язані з фаховим спілкуванням як міжособистісним (частіше), так і через посередництво з комп'ютером, необхідно у процесі засвоєння мови фаху розвивати монологічну й діалогічну форму спілкування в усному й писемному мовленні.

Відомо, що у будь-якій професійній діяльності обов'язковим складником спілкування є діалогічне мовлення як форма соціально-мовного спілкування, основа співробітництва й взаєморозуміння між людьми у процесі спільної діяльності.

Проектуючи комунікативну взаємодію суб'єктів навчального процесу, що передбачає обов'язковий словесний контакт з обміну мовців репліками (ведення діалогу), викладач має ураховувати мету, завдання, а також програмовані (алгоритмічні) і непрограмовані (евристичні) компоненти конкретної мовленнєвої ситуації.

За твердженням Л. Барановської, програмовані компоненти – це норми мовленнєвої поведінки у стандартній ситуації, непрограмовані пов'язані з особливостями комуніканта, специфікою ситуації й ставленням до неї мовця [2, с. 104]. Окрім того, як зазначає Л. Виготський, визначальною особливістю діалогу є можливість недоведення, неповного висловлення, непотрібності задіяння всіх тих слів, які мають бути задіяними задля виднайдення такого ж мисленнєвого комплексу в умовах монологічного мовлення [6, с. 353].

Монолог як розгорнутий вид мовленнєвої діяльності має певні особливості (реалізує комунікативні функції; забезпечує взаємозв'язок змістових аспектів; наповнюваність тексту професійною лексикою, комунікативно-сміслову організацію; розлогість; певна тривалість у часі; односторонній характер висловлення, не розрахований на миттєву реакцію співрозмовника), що зумовлює розроблення спеціальних завдань і вправ для студентів.

У процесі апробації ефективними виявились складання усних монологів-описів, монологів-розповідей та монологів-міркувань, які почасти перепліталися один з одним. Писемний монолог успішно реалізувався студентами через написання виступу, доповіді, промови, ділових паперів, які сприяють формуванню навичок

самостійно продукувати тексти різних функціонально-змістових типів професійного спрямування.

Як показали результати педагогічного експерименту, студентам-першокурсникам самостійно продукувати діалоги та монологи в усній формі складно, оскільки вони на першому курсі ще не оволоділи достатньою мірою фаховою термінологічною базою, не обізнані з належною повнотою з майбутньою професійною діяльністю.

Аналіз напрацювань науковців і практиків, власні спостереження за навчальним процесом та під час педагогічно-комунікативної взаємодії переконали в необхідності формування у майбутніх фахівців технічних спеціальностей умінь послуговатися діалогами двох видів: інформативним (отримання інформації обома учасниками комунікації) та інтерпретаційним (обмін думками, інтерпретування сказаного з виокремленням двох етапів, а саме: підготовка змістового плану та реалізація діалогу (продукування мовлення під час спілкування й оцінювання мовленнєвої діяльності).

Задля продуктивної підготовки предметного плану діалогу нами розроблено справи, що зорієнтовують студентів на організацію діалогів, у яких беруть участь посадові особи (моделювання професійних ситуацій: призначення на посаду, впровадження нових форм роботи, матеріальні та моральні заохочення, пропаганда норм комунікативної культури, прохання підвищити заробітну платню, співбесіда з роботодавцем тощо), моделювання ділової телефонної розмови, обговорення умов угоди, розроблення раціональних пропозицій, спрямованих на підвищення культури праці співробітників і т. ін.

Активізують професійно зорієнтовану комунікацію студентів завдання на побудову діалогів, як-то: *Уявіть себе в ролі програмістів-конкурентів (які знають один одного, працюють у різних фірмах, розробляючи комп'ютерні програми, спрямовані на розвиток критичного мислення старшокласників) і зустрілися на виставці технічних досягнень 2013 року. Вибудуйте стратегію їхньої мовленнєвої поведінки та можливі репліки, розіграйте діалог між ними у парах, послуговуючись правилами українського мовного етикету.*

Спонукають до продуктивної комунікації дискусії як соціального, так і технічного спрямування: «Як я сприймаю виклики сучасного соціуму?», «Мовний імідж майбутнього фахівця технічної галузі», «Вища освіта: європейський вимір», «Університет моїми очима», «Якби я був міністром освіти...», «Щоб стати успішною людиною...», «Як досягти гармонії професійного й особистісного» тощо.

Розширенню дидактичного діапазону комунікативної взаємодії сприяють вправи імітаційного характеру, що передбачають імітаційне моделювання ситуацій, завдяки яким студенти можуть уявити себе в умовах майбутньої професії, мають змогу оцінити власні знання і переконатися в необхідності їх постійного поповнення й оновлення. Виконуючи їх, студенти вчаться аргументувати, пропонувати, погоджуватися, заперечувати, слухати, формулювати висновки, припущення тощо.

Окрім того, імітаційне моделювання професійно-мовленнєвих ситуацій передбачає участь у професійному мовленні, що вимагає від студентів знань про діалог, мовний етикет, культуру ділового спілкування, тобто сприяє усвідомленню, що для успішного оволодіння монологічним і діалогічним мовленням необхідні знання про текст, стилі, типи, жанри мовлення, а також усвідомлення необхідності систематично працювати над собою для досягнення успіху як у навчанні, так і в майбутній професійній діяльності.

Оптимізація методичних аспектів взаємодії здійснюється й у формі діалогічних текстів, де предметом спілкування постає конкретна тема (почати проблема у формі прес-конференції), що складається з кількох ситуативних діалогів, взаємопов'язаних між собою та задіяних двох чи більше учасників тематичної бесіди за діалогічними текстами.

Продуктивному засвоєнню студентами термінології ведення тематичного діалогу сприяють завдання з поступовим нарощуванням рівнів складності. Наприклад:

– Поставте запитання своєму колезі (щодо запізнення на роботу, місцезнаходження сервісного центра з обслуговування цифрової техніки, об'єкта для встановлення електроприладів тощо).

– Побудуйте діалог з колегою так, щоб він починався з питального речення, а репліка-відповідь повторювала форму запитання-репліки).

– Побудуйте діалог, щоб у репліках-запитаннях і репліках-відповідях було перераховано назви об'єктів без їх опису та докладної характеристики.

– Вас цікавлять умови участі в конкурсі на заміщення вакантної посади провідного спеціаліста центру інформатизації оптичних систем.

– Розробіть діалог задля з'ясування причин несправності конкретного електроприладу.

– Ви приїхали до м. Львова на конференцію, але не знаєте, як знайти відповідну установу. Уявіть, що Ви розпитуєте про це незнайомців-містян. Складіть діалог із віртуальним співбесідником. У процесі розмови послуговуйтеся термінами з фаху і відкритими запитаннями.

Отже, методичне проектування комунікативної взаємодії майбутніх фахівців технічної галузі, що ґрунтується на задіянні інформаційного ресурсу з фаху, поетапному опрацюванні мовної теорії та розробленні продуктивної системи практичних завдань і вправ професійного спрямування сприяють формуванню усіх видів монологічного та діалогічного мовлення студентів, спонукають їх до активної мовленнєвої діяльності, саморозвитку, самореалізації, пошуку індивідуального мовного стилю.

Література

1. Андреев А. Л. Компетентностная парадигма в образовании : опыт философско-методологического анализа / А. Л. Андреев // Педагогика. – 2005. – № 4. – С. 19–27.
2. Барановська Л. В. Формування культури мови студентів аграрного вузу (на матеріалах навчання з дисципліни «Ділова українська мова») : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Барановська Лілія Володимирівна. – К., 1995. – 236 с.
3. Беляева Л. А. Интегративно-модульная педагогическая система профессионального образования / Людмила Александровна Беляева. – Санкт-Петербург – Радом, 1997. – 227 с.
4. Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем / Владимир Павлович Беспалько. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1997. – 252 с.
5. Власова О. І. Педагогічна психологія : [навч. посіб.] / Олена Іванівна Власова. – К. : Либідь, 2005. – 400 с.
6. Выготский Л. С. Педагогическая психология ; под ред. В. В. Давыдова / Лев Семенич Выготский. – М. : Педагогика, 1991. – 480 с.
7. Зимняя И. А. Психологические особенности восприятия лекции в аудитории / Ирина Алексеевна Зимняя. – М. : Знание, 1970. – 30 с.
8. Караман С. О. Сучасна українська літературна мова : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ [та ін.] ; за ред. С. О. Караман. – К. : Літера ЛТД, 2011. – 560 с.
9. Любашенко О. В.

Лінгводидактичні стратегії: проектування процесу навчання української мови у вищій школі : [монографія] / Олеся Вадимівна Любашенко. – Ніжин : Аспект – Поліграф, 2007. – 296 с. **10.** Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / [Пентилюк М. І., Караман С. О., Караман О. В. та ін.] ; за ред. М. І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2009. – 400 с. **11. Тоцька Н. Л.** Формування професійно зумовленого мовлення студентів технічного ВНЗ (з технологічних спеціальностей легкої промисловості) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Тоцька Наталія Леонідівна. – К., 2001. – 215 с. **12.** Українська мова за професійним спрямуванням : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Караман С. О., Караман О. В., Копусь О. А., Тихоша В. І. та ін.; за ред. С. О. Караман, О. А. Копусь. – К. : Літера ЛТД, 2013. – 544 с.

УДК 37.015:06.053.52:331.105

Оксана Тур

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ НА ОСНОВІ СОЦІАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА АКАДЕМІЧНИХ ГРУП

Тур О. М. Формування комунікативних умінь майбутніх документознавців на основі соціального співробітництва академічних груп.

У статті визначено поняття «комунікативні вміння», «соціальне партнерство», «академічна група», виокремлено мовленнєві, діалогові, презентаційні типи комунікативних умінь, з'ясовано етапи і принципи їх формування у студентів вищої школи.

Ключові слова: комунікативні вміння (мовленнєві, діалогові, презентаційні), соціальне співробітництво, академічна група.

Tur O. M. Формирование коммуникативных умений будущих документоведов на основе социального сотрудничества академических групп.

В статье определены понятия «коммуникативные умения», «социальное сотрудничество», «академическая группа», выделены речевые, диалоговые, презентационные типы коммуникативных умений, представлены этапы и принципы их формирования у студентов высшей школы.

Ключевые слова: коммуникативные умения (речевые, диалоговые, презентационные), социальное сотрудничество, академическая группа.

Tur O. M. Formation of future documentalists' communicative skills on the basis of academic groups social collaboration.

The article defines the notions of «communicative skills», «social partnership», «academic group», determines the language, dialogue and presentation types of communicative skills; presents the stages and principles of forming the skills in high school students.

Key words: communicative skills (language, dialogue, presentation), social collaboration, academic group.

В умовах реформування вищої освіти й переходу на багаторівневу підготовку професійних кадрів особливого значення набуває якісне формування у студентів комунікативних умінь, високий рівень яких є необхідним не тільки для успішного навчання в сучасній вищій школі, але й задля формування особистості творчої,